

Asia: VN/25323/2021

Luonnos valtioneuvoston huoltovarmuusselonteoksi

Lausunto Utlåtande

Lausunnot lukuun 1. Johdanto

Utlåtande om kapitel 1 Inledning

Huoltovarmuuskeskus on pyytänyt ja kerännyt Huoltovarmuusorganisaation pooleilta lausuntoja ja esittää ne tässä kootusti:

Elintarvikepooli ja alkutuotanto:

- Kappaleessa kaksi on lause; ”Huoltovarmuus tarkoittaa varautumista kriiseihin ja häiriötilanteisiin”. Määritelmän termit poikkeavat säädöstekstistä (Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista.) Alleviivattu kohta säädöksen luvusta 2 Huoltovarmuuden toteuttamisen periaatteet, jossa on sanottu: ”Huoltovarmuudella tarkoitetaan väestön toimeentulon, maan talouselämän ja maanpuolustuksen kannalta välttämättömän kriittisen tuotannon, palvelujen ja infrastruktuurin turvaamista vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.”

Luvussa 5.1.1 ensimmäisessä kappaleessa on käytetty toista termiä, kuin johdantoluvussa.

- Kappaleessa kolme on mainittu; Huoltovarmuus rakentuu pitkälti kriittisillä sektoreilla toimivien yritysten kyvystä sietää kriisi- ja häiriötilanteita sekä palautua niistä nopeasti. Voisiko tässä nostaa esiin myös kriittisen infran merkityksen yritysten ja miksei koko yhteiskunnan toimintaan. Yritykset tukeutuvat toiminnassaan toimiviin energiajärjestelmiin, väyliin, rahoitus- ja ICT järjestelmiin jne. Nämä ovat merkittävä julkisen puolen vastuulla oleva kansallinen perusta sille, että yritykset pystyvät toimimaan! Vaikkakin infran rakentajina ja ylläpitäjinä saattavat olla yksityiset toimijat.

Asiahan on avattu varsinaisesti luvussa 5.2 kriittinen infra ja myös johdantoluvussa kappaleissa 17-19 asiaa on sivuttu.

- Kappaleessa 11 on sanottu; "Viranomaisten toimivaltuuksia poikkeusolojen aikana sääntelee valmiuslaki." Puolustustilalaki liittyy oleellisesti toimivaltuuksiin myös huoltovarmuuden osalta.

Mediapooli:

- sivu 4. Runsaat luon[1]nonvarat, hyvä elintarviketuotantokyky, kehittynyt hyvinvointi- ja koulutusjärjestelmä, toimiva inf[1]rastrukturi, vahva lehdistönvapaus sekä tiivis julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyö, ovat esimerkkejä Suo[1]men kansallisista vahvuuksista, jotka auttavat ylläpitämään kansallista huoltovarmuutta.

Lausunnot lukuun 2. Kansainvälinen yhteistyö

Utlåtande om kapitel 2 Internationellt samarbete

Huoltovarmuuskeskus on pyytänyt ja kerännyt Huoltovarmuusorganisaation pooleilta lausuntoja ja esittää ne tässä kootusti:

Elintarvikepooli ja alkutuotanto:

- Kansallisen toiminnan merkitystä nostetaan esiin/ korostetaan, mutta ensimmäiseksi luvuksi on nostettu kansainvälinen yhteistyö? Voisiko esimerkiksi luku kolme (3) olla ensin ja ikään kuin perustana/syynä sille, kansainvälisen yhteistyön lisääntymiselle ja kehittymiselle?
- Pitäisikö alaluvuissa kuvailla kansainvälinen osuus ensin lainsäädännön vaikuttavuuden kannalta ja loppupuolella esimerkiksi yhteistyösopimiseen liittyvät? Eli esimerkiksi alkuun miten voimassa oleva EU ja kansallinen regulaatio ohjaa Suomea kansainvälisessä yhteistyössä?
- Voisiko luvussa 2 kuvailla hieman selkeämmin, ainakin, mitkä ovat kansainvälisen yhteistyön päätavoitteet tai painopistealueet?

Lausunnot lukuun 3. Huoltovarmuuden toimintaympäristön kehitys ja sen vaikutukset

Utlåtande om kapitel 3 Utveckling av försörjningsberedskapens verksamhetsmiljö och effekterna av denna utveckling

Huoltovarmuuskeskus on pyytänyt ja kerännyt Huoltovarmuusorganisaation pooleilta lausuntoja ja esittää ne tässä kootusti:

Elintarvikepooli ja alkutuotanto:

- Miten turvataan kansallisen huoltovarmuuden omavaraisuus jatkossakin? Voiko tätä näkökulmaa tuoda esiin jo pääluvussa kolme, vaikka aihetta onkin käsitelty luvussa 5.1.4. pääosin varastoinnin näkökulmasta? Laajemmassa mielessä kansallisen omavaraisuuden varmistamisen merkitys voisi näkyä myös luvussa 7.
- Suppeampi ruoan tuotannon näkökulma voisi olla myös terävöittämissä 5.1.5 alalukua elintarvike- ja vesihuolto. Kannattavuushaasteet ovat elintarvike/ruokaketjun yksi merkittävistä uhkista, joka edelleen heikentyessään saattaa vaikuttaa oleellisesti kansalliseen omavaraisuuteen ja sitä kautta koko huoltovarmuustoimintaan. Nostaisin esiin myös keskinäisriippuvuudet. Yksittäiseen toimialaan liittyvät ongelmat voivat vaikuttaa merkittävästi muidenkin toimialojen toimintaan. Tämän takia näitä riippuvuussuhteita tulisi tunnistaa paremmin ja sitä kautta pyrkiä kehittämään välineitä varautumistyöhön.
- 3.5. Omavaraisuuden ylläpito ja kehittäminen – kaikkiin toimialoihin liittyvä yhtenäinen periaate (voisiko olla omana lukuna?)
- 3.6. Keskinäisriippuvuuksien tunnistaminen ja varautumisen kehittäminen (voisiko olla omana lukuna?). Tähän liittyviä näkökulmia on luonnoksessa (esim. 3.3. Digitalisaatio ja kyberturvallisuus kappaleissa 2-4), mutta niitä ei ole käsitelty omana selkeänä kokonaisuutena.

Mediapooli:

- Sivu 9. Geopolitiikka ja geoekonomia yhdessä voivat aiheuttaa muutostarpeita materiaalisen ja ei-materiaaliseen varautumiseen (ja) sekä globaalien arvo- ja toimitusketjujen jatkuvuuden varmistamiseen ja monipuolistamiseen liit[1]tyvien toimenpiteiden painotuksiin.
- Sivu 12. Uhka-arviointitoimintaan kytketään tiiviisti mukaan ministeriöt ja niiden alainen hallinto, elinkeinoelämän eri toimialoja edustavat poolit sekä kansainväliset yhteistyörakenteet mukaan lukien EU ja Nato-kumppanuus.

Maakuljetuspooli:

- Päästöttömien energialähteiden osalta olisi syytä korostaa selonteossa biopolttoaineiden merkitystä ja polttomoottorikäyttöisten ajoneuvojen tarpeellisuutta myös tulevaisuudessa.

Kaupunkiliikenteen bussit ovat sähköistymässä kovaa vauhtia. Mikäli joudutaan tilanteeseen, jossa suuria väestömääriä joudutaan evakuoimaan isoista asutuskeskuksista, tulee ongelmaksi sähköbussien evakuointikyvyn kapasiteetti, joka on selvästi huonompi, kuin polttomoottori(diesel)bussilla. Maakuljetuspoolin tänä keväänä teettämän tutkimuksen mukaan evakuointikapasiteetin arvioidaan laskevan nykykapasiteetista 66 %:iin vuoteen 2035 mennessä, mikäli kaupunkibussien sähköistyminen jatkuu nykyisellään ja 100% busseista on sähkökäyttöisiä vuonna 2035. Huoltovarmuuden kannalta on syytä ottaa huomioon myös se, että mikäli jostain syystä kriittisellä hetkellä ei ole sähköä saatavilla, ei evakuoiteja ko. kalustolla voida tehdä ollenkaan.

Lausunnot lukuun 4. Kansalaisvarautuminen

Utlåtande om kapitel 4 Medborgarnas beredskap

Huoltovarmuuskeskus on pyytänyt ja kerännyt Huoltovarmuusorganisaation pooleilta lausuntoja ja esittää ne tässä kootusti:

Elintarvikepooli ja alkutuotanto:

- Voisiko tässä luvussa nostaa esiin päivittäistavarahankeen ja muut vastaavat toimet, joilla osaltaan varmistetaan kansalaisten mahdollisuus turvata elämistään vakavissa häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa. Asia on ensimmäisessä kappaleessa esitetty tarkoituksen näkökulmasta, mutta voisiko siinä olla myös kehitys/tavoitenäkökulma? Toinen kohta, jossa asiaa lyhyesti sivuttiin oli 5.1.5 elintarvike- ja vesihuolto ja sen sektorin toimintaan liittyvät kehittämistarpeet kappale 4.

Mediapooli:

- Sivu 13. Riippumattomasti toimivalla medially on tässä merkittävä rooli.

Lausunnot lukuun 5. Huoltovarmuuden toimintamalli

Utlåtande om kapitel 5 Verksamhetsmodell för försörjningsberedskapen

Huoltovarmuuskeskus on pyytänyt ja kerännyt Huoltovarmuusorganisaation pooleilta lausuntoja ja esittää ne tässä kootusti:

Elintarvikepooli ja alkutuotanto:

- Poolit vastaavat toimiala- ja toimipaikkakohtaisesta operatiivisesta varautumisesta”. Tämän lauseen viidennessä kappaleessa kirjoitetun voi käsittää niin, että poolin toiminta yksittäisen toimipaikan osalta on vastata sen varautumisesta. Mielestäni aika kova vaatimus, voisiko lausetta muotoilla muotoon tukee toimiala- ja toimipaikkakohtaista varautumista, tms.
- Tilannekuvasta voisi olla oma luku
- Voisiko tämän luvun alkuun kuvata lyhyesti ohjelmatoiminnan keskeiset perusteet ja tavoitteet? Ohjelmat ovat merkittävä kokonaisuus toiminnan koordinoinnissa ja tärkeiden kehittämistarpeiden tunnistamisessa ja toteuttamisessa.
- Myös jätehuolto on mainittu tässä luvussa, mutta otsikossa siihen ei ole viittausta. Voisiko pienemmällä tekstiosuudella mainitut koota esimerkiksi ”muu kriittinen infrastruktuuri” otsikon alle?

Vesikuljetuspooli:

- Huoltovarmuusorganisaatio – sektorit ja poolit, s 14-15: Esitetyssä kuvassa (otsikossa sektorit ja poolit) (s. 15) tuodaan esiin sektoreiden ja poolien sidokset hallintoon ja virastoihin, kun poolitoiminnan pääpaino on kontaktipinta yritysmaailmaan. Asiaa on korostettu mm suomalaisen huoltovarmuuden erinomaisena erityispiirteenä. Esitetään kuvan vaihtamista paremmin tätä tukevaksi. Logistiikan pooleista puuttuu Satamapooli.
- Energiahuolto s.21-22: Selonteossa tulisi energiahuollon varautumiseen sisällyttää myös logistiikan vaatima energiatarve ja sen jakeluinfra. Suomen ulkomaankaupan kulkiessa pääosin meritse, on välttämätöntä huolehtia merikuljetusten energiahuollosta kaikissa oloissa. Merenkulkuala on suuressa energiamurroksessa kohti hiilineutraalia meriliikennettä. Tämä tuo uusia haasteita varautumiseen ja edellyttää uudenlaisia toimenpiteitä.
- Kuljetusten jatkuvuus s.23: Selonteossa todetaan hyvin, että Suomi on pitkien etäisyyksien maa, jossa kuljetusten on toimittava kilpailukykyisesti. Tämän lisäksi selonteossa tulisi selkeämmin näkyä se, että yhteiskuntamme toimivuus ja elintärkeiden toimintojen jatkuvuus ovat riippuvaisia merikuljetuksista. Suomen maantieteellinen sijainti asettaa meidät hyvin erilaiseen asemaan huoltovarmuusnäkökulmasta verrattuna muihin Euroopan maihin. Noin 85 % ulkomaankaupastamme kulkee meritse ja tätä osuutta kuljetuksista ei voi maantieteellisistä syistä johtuen korvata muilla kuljetusmuodoilla. Lisäksi pohjoiset olosuhteet tuovat lisähaasteita merilogistiikan toimivuuteen. Merikuljetusten on toimittava kaikissa oloissa. Tästä syystä merikuljetukset on turvattava kaikissa olosuhteissa, vaikka normaaliolojen kaupallisiin sopimuksiin perustuvat järjestelyt eivät silloin enää toimisi ja kuljetuskapasiteetin käyttöön saaminen olisi rajoitettua. Riittävän jäävähvisteisen suomalaisen tonniston saatavuus on keskeistä huoltovarmuuden turvaamisessa poikkeusoloissa.

- Logistiikkasektorin toimintaan liittyvissä kehittämistarpeissa (s.25) todetaan, että Liikenne- ja viestintävaliokunta korostaa, että kriisitilanteiden varalta tulee varautua myös korvaaviin kuljetusmuotoihin ja reitteihin maitse ja ilmaitse. Valiokunta toteaa lausunnossaan seuraavasti (jota ei selonteossa ole kirjattu): "Suomen maantieteellisen sijainnin vuoksi logistiikalla ja erityisesti merikuljetuksilla on suuri merkitys Suomen yhteiskunnalle ja elinkeinoelämälle. Lähes 90 % Suomen tavaraviennistä ja noin 80 % tavaratuonnista kulkee meriteitse." Selonteossa olisi syytä selkeämmin näkyä se, että Suomen sijainnista ja merikuljetusten kuljetusmääristä johtuen ei maa- ja ilmakuljetuksilla ole mahdollista korvata kuin marginaalinen osa kuljetustarpeesta. Keskeistä huoltovarmuuden varmistamisessa on turvata meriyhteydet kaikissa olosuhteissa. Digitalisaation jatkuva lisääntyminen merenkulussa, kyberuhat sekä energiamurros kohti hiilineutraalia meriliikennettä edellyttävät uudenlaisia toimenpiteitä ja uudenlaista yhteistyötä.
- Teollisuus, s. 24: Huoltovarmuuteen liittyvän varastoinnin lisäksi selonteossa tulisi huomioida kehitys, jossa varastoinnin merkitys on vähentynyt ja raaka-aineiden ja tuotteiden oikea-aikaisen logistiikan merkitys on korostunut.

Mediapooli:

- Sivu 15. Poolit vastaavat toimiala- ja toimipaikkakohtaisesta operatiivisesta varautumisesta ja niiden toimintaa suunnitellaan sekä toteutetaan elinkeinoelämävetoisesti. Luotettavaa ja ennakoivaa tilannekuvatyötä ei voida tehdä, ellei siihen saada riittävää reaalitytöä viranomaisilta, kansainvälisiltä kumppaneilta, Suomen edustustoverkostolta, pooliyrityksiltä ja etenkin kansainvälisesti toimivilta yrityksiltä.
- Poolien tuottamat tilannekuvat ja analyysit ovat Huoltovarmuuskeskuksen kokoaman tilannekuvan perusta.
- Huoltovarmuusrahastosta katetaan Huoltovarmuuskeskuksen, Huoltovarmuusorganisaation ja toimialojen poolien sekä Huoltovarmuusneuvoston toiminnasta aiheutuneet menot sekä muissa laeissa huoltovarmuusrahastosta katettaviksi säädettyt menot.
- Sivu 19. Paitsi materiaalisen varautumisen, tulisi nykyaikaisen, hybridi-vaikuttamisen ja disinformaation huomioivan varautumistyön kattaa myös ei-materiaalisen varautumisen. Sen painopisteenä tulisi olla tiedon huoltovarmuus. Moniäänisen ja riippumattoman uutismedian toiminta tulee turvata kaikissa olosuhteissa.
- Sivu 27. Esimerkkejä kriittisistä palveluista ja tuotannosta ovat sähkön tuotanto ja siirto, lämmöntuotanto- ja jakelu, tietoliikenneyhteydet, tietovarannot, logistiset toimitusketjut, vedenjakelu ja jätehuolto, sosiaali- ja terveydenhuolto, alku- ja elintarviketuotanto ja uutismedia.

Maakuljetuspooli:

- Selonteon luonnoksen sivulla 15 on kuvio 1: " Huoltovarmuusorganisaation kuusi eri sektoria ja niiden muodostamassa toimialakokonaisuudessa toimivat poolit". Kuva on päivitettävä vastaamaan nykyistä organisaatiota. Muun muassa logistiikan alta puuttuu Satamapooli.

- Selonteossa puhutaan huoltovarmuuskriittisistä yrityksistä. Tällä hetkellä missään ei ole yksiselitteisesti määritelty sitä, mitkä ovat huoltovarmuuskriittisen yrityksen kriteerit. Käytäntö on tällä hetkellä se, että poolit määrittelevät hyvinkin pitkälti itse oman harkintansa mukaan sen, onko ko. yritys oman toimialan kannalta kriittinen yritys huoltovarmuuden kannalta. Olisiko tämä syytä kirjoittaa auki ainakin keskeisimpien kriteerien osalta huoltovarmuusselonteossa (mm. mitä yritykseltä odotetaan ja mitä yrityksen odotetaan saavan hv-kriittisyydellään) ja olisiko määritelmä syytä viedä myös lakitekstiin?

Lausunnot lukuun 5.1.5 Sektorikohtaisen varautumisen lähtökohtia

Utlåtande om kapitel 5.1.5 Utgångspunkter för den sektorsvisa beredskapen

Huoltovarmuuskeskus on pyytänyt ja kerännyt Huoltovarmuusorganisaation pooleilta lausuntoja ja esittää ne tässä kootusti:

Lausunnot lukuun 6. Sotilaallinen huoltovarmuus

Utlåtande om kapitel 6 Militär försörjningsberedskap

Huoltovarmuuskeskus on pyytänyt ja kerännyt Huoltovarmuusorganisaation pooleilta lausuntoja ja esittää ne tässä kootusti:

Lausunnot lukuun 7. Huoltovarmuuden kehittämislinjauksia

7.1 Huoltovarmuuden taloudelliset resurssit

Utlåtande om kapitel 7 Riktlinjer för utveckling av försörjningsberedskapen

7.1. Ekonomiska resurser för försörjningsberedskapen

Huoltovarmuuskeskus on pyytänyt ja kerännyt Huoltovarmuusorganisaation pooleilta lausuntoja ja esittää ne tässä kootusti:

Mediapooli:

- Sivu 31. Riittävä huoltovarmuus kattaa tiiviin yhteistyön julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välillä, selkeät sektorikohtaiset vastuut, järjestelmällisen skenaariotyön, ennakoinnin ja tilannekuvatyoşkentelyn, modernin materiaalsen ja ei-materiaalsen varautumisen, oikein mitoitettut ja joustavasti käytettävissä olevat resurssit nopean reagoinnin mahdollistamiseksi kriisitilanteissa sekä osallistumisen aktiivisesti koko ajan tiivistyvään kansainväliseen huoltovarmuusyhteistyöhön.

7.2. Huoltovarmuuslainsäädännön ajantasaistaminen

7.2. Uppdatering av försörjningsberedskapslagstiftningen

Huoltovarmuuskeskus on pyytänyt ja kerännyt Huoltovarmuusorganisaation pooleilta lausuntoja ja esittää ne tässä kootusti:

Vesikuljetuspooli:

- Lainsäädännön tulee olla linjassa toteutettavien huoltovarmuuden organisointiin liittyvien uudistusten kanssa.

7.3. Sektorikohtainen varautumisen ja yhteistyön kehittäminen sekä osaamisen varmistaminen

7.3. Utvecklande av den sektorsvisa beredskapen och det sektorsvisa samarbetet samt säkerställande av kompetensen

Huoltovarmuuskeskus on pyytänyt ja kerännyt Huoltovarmuusorganisaation pooleilta lausuntoja ja esittää ne tässä kootusti:

7.4. Verkostomallin kehittäminen sekä jatkuvan yhteiskunnallisen vuoropuhelun tarve

7.4. Utveckling av nätverksmodellen och behovet av en kontinuerlig samhällsdialog

Huoltovarmuuskeskus on pyytänyt ja kerännyt Huoltovarmuusorganisaation pooleilta lausuntoja ja esittää ne tässä kootusti:

Lausunnot liitteeseen 1

Utlåtande om bilaga 1

Huoltovarmuuskeskus on pyytänyt ja kerännyt Huoltovarmuusorganisaation pooleilta lausuntoja ja esittää ne tässä kootusti:

Vesikuljetuspooli:

HUOLTOVARMUUSJÄRJESTELMÄ, Sektorit ja poolit s. 36: Poolit vastaavat toimiala- ja toimipaikkakohtaisesta operatiivisesta varautumisesta. Sektorien ja poolien operatiivinen rooli on suuri muutos aikaisempaan ja sen yhteydessä tulee varmistaa resurssointi ko roolissa. Poolien operatiivista ohjausta tulee selkeyttää ja yhdenmukaistaa.

Mediapooli:

Sektorit ja poolit

(Huoltovarmuuskeskuksen) Eri toimialojen liittojen yhteydessä toimii sektoreita ja pooleja, jotka pitävät yllä ja kehittävät huoltovarmuutta ja jatkuvuudenhallintaa oman toimialansa yritysten ja organisaatioiden verkostossa.

Poolien tehtävänä on yhdessä alan yritysten kanssa tuottaa toimialan tilannekuva, seurata, selvittää, suunnitella ja valmistella oman alansa huoltovarmuutta sekä määritellä ja laatia poikkeusolojen toimintoja koskevat yleissuunnitelmat. Ne myös ylläpitävät toimialansa kriittisten toimipaikkojen ja toimijoiden tietokantaa, sekä järjestävät alan valmiuden ylläpitämiseksi tarpeellisia tiedotus-, koulutus- ja harjoitustilaisuuksia.

Muut selontekoa koskevat yleiset kommentit

Övriga allmänna kommentarer om redogörelsen

Huoltovarmuuskeskus on pyytänyt ja kerännyt Huoltovarmuusorganisaation pooleilta lausuntoja ja esittää ne tässä kootusti:

Elintarvikepooli ja alkutuotanto:

Luvun ensimmäisessä lauseessa mainitaan Ukrainan sodan vaikutukset turvallisuus- ja toimintaympäristöön. Toimintaympäristö sana sitoo Korona pandemian vaikutukset osaksi kokonaisuutta. Pandemiaa ei ole mainittu, vaikka sen vaikutukset toimintaympäristöön, talouteen ja turvallisuuteen ovat olleet merkittävät ja vaikutukset jatkuva pitkälle tulevaisuuteen. Pandemian yhteydessä on tehty suuri määrä havaintoja ja toimenpiteitä, joiden avulla on voitu kehittää ja kehitetään kansallista toimintaa. Koronan vaikutukset ovat globaalin talouden osalta luoneet jo heikentyneen perustan, jota Ukrainan sota on edelleen heikentänyt. Pandemia aikaisten havaintojen tarkka analysointi ja saatujen tulosten mukainen kehittäminen on edelleen ja tulevaisuudessa ajankohtaista ja tärkeää huoltovarmuuden osalta.

Huoltovarmuuskeskus - Huoltovarmuuskeskus on pyytänyt ja kerännyt Huoltovarmuusorganisaation pooleilta lausuntoja ja esittää ne tässä kootusti. HVK jättää myös erillisen HVK:n lausunnon.